

AZERBAIJAN'IN ASKERİ DOKTRİNİ VE DIŞ POLİTİKA YANSIMALARI

AZERBAIJAN'S MILITARY DOCTRINE AND ITS REPERCUSSIONS ON FOREIGN POLICY

Zaur ŞİRİYEV*

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı, 8 Haziran 2010'da kabul edilen ve bölgesel ölçekte büyük ilgi uyandıran, aynı zamanda içeriği ile ilgili tartışmalar yaşanan Azerbaycan'ın Askeri Doktrini'ni analiz etmektir. Bu bağlamda, Askeri Doktrin, bölgede yaşanan gelişmeler ışığında analiz edilmiştir. Son dönemlerde Ermenistan'ın Yukarı Karabağ sorununun çözümü için yürütülen görüşmelerde uzlaşmaz tavrından vazgeçmemesi, Azerbaycan'da sorunun gerekli görüldüğü takdirde uluslararası hukukça tanınmış bir hak olan işgal altındaki toprakların savaşarak geri kazanılması düşüncesine ağırlık kazandırmıştır. Bu çerçevede, yapılan çalışmada Askeri Doktrin'in stratejik önemi üzerinde durulmuş, Ulusal Güvenlik Konseptinde yer alan ve Askeri Doktrin için önem arz eden maddeler irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Askeri Doktrin, Ulusal Güvenlik, Yukarı Karabağ, Azerbaycan, Ermenistan

ABSTRACT

The aim of this study is to analyze the Military Doctrine of Azerbaijan, approved by the Azerbaijani Parliament on June 8, 2010. The Doctrine stimulated interest in the region and paved the way of new debates with its content. In this regard, the Doctrine was examined within the context of regional developments in the Caucasus. The thought of emancipation of Azerbaijani territories under occupation by use of military force -is the right of Azerbaijan within the framework of international law- has gained basis in the country due to non-compromising stance of Armenia on the Nagorno-Karabakh issue. Thus, this article focuses on the strategic importance of the Military Doctrine, as one of the main pillars of the National Security Concept.

Key Words: Military Doctrine, National Security, Azerbaijan, Armenia, Nagorno-Karabakh

GİRİŞ

2008'in Ağustos ayında Rusya ile Gürcistan arasında yaşanan ve Güney Kafkasya bölgesinde güvenlik algılamalarının sorgulanmasına neden olan gelişmeler ve bunların sosyo-ekonomik ve siyasal sonuçları, bölge ülkelerinde stratejik seçim ve değişim ihtiyacı hissettirmiştir. Gürcistan, Ağustos Savaşı'nın siyasal, sosyal ve ekonomik zararlarına rağmen Bağımsız Devletler Topluluğu üyeliğinden çıkararak Batı'nın yetersizliği karşısında "stratejik seçimi"nden vazgeçmemiş, Ermenistan ise değişen siyasal ve ekonomik koşullar ve Azerbaycan'ın artan ekonomik, siyasal

* Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi, Dış Politikanın Analizi Bölümü, Uzman. E-posta: zaur.shiriyev@sam.gov.az; Not: Yazının görüşleri, çalıştığı kurumun ve bulunduğu ülkenin tutumu olarak değerlendirilemez.

ve askeri gücü karşısında stratejik değişim ihtiyacı hissetmiştir.¹ Nitekim Azerbaycan-Türkiye ilişkilerini Askeri Doktrin ve Ulusal Güvenlik Strateji Belgesinde "öncelikli tehdit"² olarak tanımlayan Ermenistan, Türkiye'nin inisiyatifi ile başlatılan ve Ermenistan'ın ekonomik kaygıları nedeniyle daha çok ihtiyaç duyduğu normalleşme sürecinde, tehdit olarak gördüğü Azerbaycan-Türkiye stratejik ortaklığının sorgulanmasına neden olan gelişmelerde "aracı" rolü oynamıştır. Fakat Bakü'nün Türkiye-Ermenistan normalleşme sürecinin Yukarı Karabağ konusuyla paralel bir şekilde yürütülmesi gerektiği görüşü³, Ankara'nın protokollerin imzalanmasından sonraki süreçte öncelik verdiği bir konu olmuştur.

Nitekim Türkiye, Ermenistan'la normalleşme sürecinde Güney Kafkasya bölgesinde barışın temellerini oluşturma çabasında olmuş, normalleşme sürecinde *sine qua non* unsuru olarak gösterilen öğelerin (Ermenistan'ın işgal ettiği Azerbaycan topraklarından geri çıkması ve soykırım iddialarında yumuşaması) barışın ana maddeleri olarak görmüştür. Erivan, Türkiye ile normalleşme sürecinde istediği - iç politikada siyasi otoritenin güçlendirilmesi ve Batı'da Ermenistan'ın barış yanlısı olduğuna yönelik bir algı oluşturulması-kazanımları elde ettiğinden süreci tek taraflı olarak dondurmıştır.⁴ Ermenistan yönetimine göre, Türkiye ile normalleşme sürecindeki kazanımlar gelecekte Erivan'a Azerbaycan'ın en önemli, uluslararası hukukça tespit edilmiş hakkı olan işgal altındaki toprakların askeri müdahale ile çözüm şansını zayıflatacak ve Ermenistan'ın yapıcı olmayan mevcut "ne barış ne savaş" statükosunun devamına olanak sağlayacaktır.

Türkiye-Ermenistan normalleşme sürecinde Azerbaycan yönetimi, Yukarı Karabağ⁵ sorununun çözümü için görüşmelere devam etmiş, her iki sürecin olumlu ve paralel sonuçlanması için siyasi irade göstermiştir. Yukarı Karabağ sorununun çözümünde Azerbaycan'ın barış görüşmelerine devam etmesi ve yapıcı tutum benimsemesi, onun uluslararası hukukça benimsenen "meşru müdafaa" hakkını elinden alacak bir gelişme olarak nitelendirilmeyecektir ve işgal altındaki toprakların savaşarak geri alınmasının zamanı geldiği görüşü Azerbaycan'ın üst düzey bürokratları tarafından sıkça dile getirilmiştir. Azerbaycan Milli Meclis Başkan Yardımcısı Ziyafet Askerov, "uluslararası kamuoyu Azerbaycan'dan savaşa başlamamasını talep etmektedir, ancak şunun altını çizerek belirtiyim ki savaşa başlarsak ne ABD'den ne de Fransa'dan izin alacağız" diyerek barış görüşmelerinin çıkmaza girdiğini yinelemiştir.

¹ Konuya ilişkin tartışmalar için bkz.; Nina Iskandaryan, Sergey Minasyan, Vitaly Kisin, *Caucasus Neighborhood: Turkey and the South Caucasus*, (Erivan: Caucasus Institute, 2008); Alexander Iskandaryan & Sergey Minasyan, *Pragmatic Policies vs. Historical Constraints: Analyzing Armenia- Turkey Relations*, (Erivan: Caucasus Institute, 2010).

² *The Military Doctrine of the Republic of Armenia*, (<http://www.mil.am/eng/?page=104>).

³ Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in 9 Ekim 2009'da Azerbaycan Televizyonuna demeci için bkz.; (http://president.az/articles.php?item_id=20091009073035173&sec_id=14).

⁴ "Güney Kafkasya'da Güvenliğe Olan Tehditler: Mevcut Gerçekler ve Bölgesel Gelişim İmkânları", SAM-IISS Ortak Konferansı, Ziyafet Askerov'un Konuşması, 20 Kasım 2009.

⁵ Sorun, Türkiye'de 'Yukarı Karabağ' veya 'Dağlık Karabağ' şeklinde tanımlanırken, Azerbaycan resmi düzeyde sorunu 'Azerbaycan-Ermenistan Dağlık Karabağ Sorunu' olarak tanımlamıştır.

Son yıllarda Azerbaycan, Yukarı Karabağ sorununda diplomatik vasıtalarla çözüme ulaşılmaması halinde askeri gücünü kullanacağını sıkça dile getirse de, özellikle Ocak ayından itibaren Ermenistan'ın yapıcı olmayan tutumuna karşın askeri retorik daha fazla ön plana çıkmıştır. Askeri müdahale eğilimi, hem Azerbaycan'ın üst düzey bürokratları, bilhassa Cumhurbaşkanı İlham Aliyev tarafından, çeşitli kulvarlarda dile getirilmiş, hem de uluslararası kamuoyunda savaş ihtimalinin artışına yönelik tedirginlik belirginleşmiştir. Şubat 2010'da Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, *EuroNews* haber kanalına verdiği demeçte "Eğer bir ülke ulusal çıkarlarının görmezden geldiğini düşünürse gerilimler de kaçınılmaz olacaktır" ⁶ şeklinde görüş belirtmiştir.

Uluslararası kamuoyunda, savaş ihtimalinin arttığı uzman görüşlerine de yansımıştır. Şöyle ki, *the Guardian* gazetesinde 2010 yılında savaş ihtimalinin yüksek olduğu bölgeler sıralamasında Kafkasya bölgesi, özellikle Yukarı Karabağ sorununa işaret edilerek, ilk sıralarda yer almıştır.⁷ Bunun yanı sıra, konuya ilişkin değerlendirmelerde bulunan bir çok uzman da artan savaş ihtimali üzerinde durmuştur.⁸ Ermenistan, Azerbaycan'ın askeri söylemlerini "manevra" olarak nitelendirse de, yaşanan gelişmeler bunun aksine -Ermenistan'ın tedirgin olduğunu- göstermiştir. Özellikle, Azerbaycan'ın Ermeni işgali altında bulunan topraklarındaki cephe hattında son zamanlarda ateşkesin sıkça ihlali ve askeri tatbikatlar adı altında askeri yeteneklerini canlandırma çalışmaları bunun göstergesi niteliğindedir.

Azerbaycan ve Ermenistan liderlerinin son bir buçuk yıl içerisinde 9 buluşma gerçekleştirmelerine rağmen Yukarı Karabağ sorununun çözümünde önemli bir ilerleme sağlanamamıştır. Ermenistan'ın AGİT Minsk Grubu eşbaşkanları tarafından hazırlanan yenilenmiş Madrid prensiplerini kabulünde zaman açısından statükocu davranması, Azerbaycan'ı alternatif çözümler aramaya yönelmiştir. Bu konjonktürde, Askeri Doktrin'in kabulü için Milli Meclis'te görüşmelere başlanması ve 8 Haziran tarihinde kabulü⁹, Ermenistan tarafından "savaş" ihtimalini artıran bir gelişme olarak lanse edilmiştir.¹⁰

1. Askeri Doktrin'in Stratejik Önemi

Askeri doktrin, genel kabul görmüş bakış açısına göre, bir ülkenin ulusal güvenliğinin tasarrufunda olan politik, askeri, ekonomik, psikolojik olayların tutarlı ve mantıklı bir sistem içerisinde olmasında önemli bir yere sahiptir.¹¹

⁶ İlham Aliyev "Sabrımızın da Bir Sınırı Var", *Euronews*, 02 Şubat 2010; (<http://tr.euronews.net/2010/02/02/aliyev-sabrimizin-da-bir-siniri-var>).

⁷ Simon Tisdall, "The World's Most Likely Trouble Spots in 2010", *The Guardian*, 4 Ocak 2010; (<http://www.guardian.co.uk/world/2010/jan/04/worlds-most-likely-trouble-spots>).

⁸ Anna Matveeva, "Nagorno-Karabakh's Fragile Stalemate", *The Guardian*, 17 May 2010; (<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/may/17/nagorno-karabakh-fragile-stalemate>).

⁹ "Azerbaycan Parlamenti Herbi Doktrinini Qebul Edib", *Trend Haber Ajansı*, 8 Haziran 2010; (<http://az.trend.az/news/official/parliament/1701620.html>).

¹⁰ "Voennaya Doktrina Azerbaydjana ne isklucet ispolzovanie Voennoy Sili Protiv Armenii", *Tert*, 09 Haziran 2010; (<http://www.tert.am/ru/news/2010/06/09/doktrin/>).

¹¹ Thomas Seibert, "Armenia in Freeze on Peace Pact with Turkey", *The National*, 22 Nisan 2010; (<http://www.thenational.ae/apps/pbcs.dll/article?AID=/20100423/FOREIGN/704229877/1002/business>).

Dünyada ileri gelen ülkelerin tümü kendi milli ve askeri güvenlik doktrinlerini düzenli olarak yenilerken, dünyada meydana gelen değişiklikleri, ortaya çıkan yeni tehdit ve meydan okuyuşları ve geliştirilen yeni tür silah ve teknolojileri hesaba katmaktadır. Ekonomik gelişme sağlamış ve iç istikrar elde etmiş ülkelerin politikasında askeri güç giderek önem kazanmakta ve Silahlı Kuvvetler bu ülkeler tarafından eskisi gibi politik ve ekonomik çıkarlarına ulaşmada en önemli araç olarak kullanılmaktadır. Şimdiye dek kabul edilen doktrin ve konseptlerde amaç, Azerbaycan'ın kendi milli çıkarlarını güvenle koruyacak kapasiteye sahip olduğunu ve günümüzdeki tehditlere karşı tepki gösterebilme gücü konusunda bir şüphenin olmaması gerektiğini vurgulamaktır.

Diğer yandan, Azerbaycan'ın sahip olduğu ekonomik olanaklar, ülkenin yüz yüze olduğu sorunları çözebilme imkânını vermektedir. Bu ekonomik imkânlar sayesinde özellikle son yıllarda savunma harcamalarında görülen artış, askeri sanayinin ve kapasitenin modernizasyonunda en büyük etmen olmuştur. Savunma giderlerine ayrılan payın Azerbaycan bütçesindeki oranı, bağımsızlığına kavuştuğundan günümüze kadarki süreçte inişli çıkışlı bir grafik izlese de, bu oran, 2003'ten itibaren büyük artış göstermiştir. Bugün itibarıyla 1 milyar 300 milyon dolar olan askeri bütçenin yakın zamanlarda 2 milyar dolara çıkarılması öngörülmektedir.¹² Askeri bütçede artış, son yıllarda devlet bütçesinin 10 kat artmasının ve askeri harcamaların ülke bütçesinin % 4,8'ine denk gelmesi nedeniyle -uluslararası standartları da dikkate aldığımızda- hızla silahlanmanın bir parçası olarak görülmemektedir.¹³ Azerbaycan'ın askeri bütçesinde görülen artış Ermenistan basınında rahatsızlık uyandırmıştır.¹⁴ Bunun yanında, 16 Aralık 2005'te Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev tarafından Savunma Sanayi Bakanlığı'nın oluşturulmasına ilişkin kararın imzalanması, ülke dâhilinde askeri kapasitenin gelişimine katkı sağlamıştır.

Ulusal güvenliğin ve ulusal gücün geniş kapsamından hareketle, uluslararası ilişkiler ve politika açısından söz konusu doktrinler arasında, en soyuttan en somuta doğru, en üstte ulusal güvenlik konsepti ve en altta da askeri doktrin yer almaktadır. Fakat gerek doktrinlerin yürürlüğe giriş tarihleri, gerekse de bunlar arasında etkilenme-etkileme boyutu ele alındığında, Azerbaycan açısından her iki belgeye de büyük önem atfetmesi sebebiyle farklılık ortaya çıkmıştır.

Azerbaycan'ın askeri ve ulusal güvenlik politikaları, bölge bütünlüğünün korunması ilkesine dayanmaktadır ve iki önemli belgede ortaya konulmuştur: 23 Mayıs 2007'de yayınlanan "Azerbaycan'ın Ulusal Güvenlik Konsepti" ve 8 Haziran 2010'da yayınlanan "Azerbaycan'ın Askeri Doktrini". Azerbaycan Silahlı Kuvvetleri'nin altyapısının, teknik donanımının ve savunma kabiliyetinin NATO

¹² "Herbi Bütçenin 2 Milyard Dollara Çatdırılması Zeruretdir", *Ses Enformasyon Ajansı*, 15 Ocak 2010; (<http://www.sia.az/view.php?lang=az&menu=8&id=8614>).

¹³ Ermenistan, 2010 verilerine göre askeri harcamaları ülkenin ulusal bütçesinin % 6.5'lik kısmını kapsamı dolayısıyla dünya genelinde askeri bütçeye GSMH'den en fazla para ayıran ülkeler sıralamasında 8. sırada bulunmaktadır. Azerbaycan ise aynı sıralamada dünya genelinde ancak 54.cü sırada yer almaktadır. Bkz.; Armenia, CIA-*The World Factbook*, (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/am.html>).

¹⁴ "Azerbaijan Increases Military Budget 471% Since 2000", *Ashabrez News*, 4 Haziran 2010; (<http://asbarez.com/81646/azerbaijan-increases-military-budget-471-since-2000/>).

standartlarına uygunlaştırılması yönündeki proje kapsamında, "Ulusal Güvenlik Konsepti" ve "Askeri Doktrin" Azerbaycan'ın savunma politikasının modernleştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Aynı zamanda, her iki strateji belgesinin kabulü 2005'de "Bireysel Ortaklık Programı"nın üyesi olan ve 2008'den itibaren "Bireysel Ortaklık Eylem Planı" imzalayan Azerbaycan için, eylem planının "savunma incelemesi"nde yer alan taahhütlerden biri olmuştur.¹⁵

Azerbaycan'ın "Askeri Doktrini", "Ulusal Güvenlik Konsepti" ile birlikte bir bütünün tamamlayan parçalardan biridir. Bir ülkenin "Askeri Doktrini", "Ulusal Güvenlik Doktrini/Konsepti" ile anlam ve değer kazanır. Ünlü stratejist Carl Von Clausewitz'in ifadesiyle "Savaş politik ilişkilerin sadece bir parçasıdır ve dolayısıyla bağımsız bir nesne değildir".¹⁶ Bu itibarla, Azerbaycan'ın "Askeri Doktrini"nden önce, "Ulusal Güvenlik Konsepti"ne yer verilmiştir. Bu açıdan askeri doktrine ilişkin açıklamalar, söz konusu doktrin için kaynak olma rolü oynamıştır. Bu sebeple, Ulusal Güvenlik Konsepti'nde yer alan "ulusal çıkar" ve "ulusal çıkarlara tehditler" gibi askeri doktrin temeli olarak varsayabileceğimiz öğelerin belirtilmesinde yarar vardır.

2. Ulusal Güvenlik Konsepti'nde "Çıkar" ve "Tehdit" Algılaması

Azerbaycan'ın yürürlükteki Ulusal Güvenlik Doktrini'nin kabul tarihi 23 Mayıs 2007'dir.¹⁷ Doktrinde, Azerbaycan'ın varlığına, devletin ve toplumun güvenliğine yönelik her türlü iç ve dış tehdide karşı alınacak önlemlerin bir bütün oluşturduğu ifade edilmektedir. Azerbaycan için, topraklarının işgal altında oluşu, bölgenin hızla militarizasyonu, sosyo-ekonomik sorunlar, örgütlü suçların ve terörizmin boyutlarının artması ve uluslararası ilişkilerde karşılaşılan zorluklar gibi bir dizi iç ve dış faktör ulusal güvenliği tehdit etmektedir. Azerbaycan'ın ulusal çıkarları; bireyin, toplumun ve devletin her alandaki -bu üç unsur arasında dengelenmiş- çıkarlarının toplamıdır.

Ulusal Güvenlik Konsepti'ne göre Azerbaycan'ın ulusal çıkarları genel olarak şu şekilde sıralanmaktadır:

-Devletin toprak bütünlüğünün korunması, uluslararası hukukça tanınmış sınırlarının güvenliğinin sağlanması;

-Azerbaycan halkının bütünlüğü ve dayanışmasının sağlanması, "Azerbaycancılık" ideolojisinin teşviki;

-Demokrasinin ve sivil toplumun geliştirilmesi, hukukun üstünlüğünün sağlanması;

-Azerbaycan vatandaşlarının çıkarlarının ve haklarının, hem içeride hem de dışarıda en üst seviyede tutulması ve korunması;

¹⁵ "NATO ile Emekdaşlık Kontekstinde Silahlı Qüvvelerde İslahatlar", *Zerkalo Gazetesi*, 26 Haziran 2010; (<http://old.zerkalo.az/print.php?id=42957>).

¹⁶ Carl Von Clausewitz, *Savaş Üzerine*, (İstanbul: Eriş Yayınları, 2003), s. 244.

¹⁷ Azerbaycan'ın Ulusal Güvenlik Konseptinin tam metni için bkz.; "National Security Concept of the Republic of Azerbaijan", Republic of Azerbaijan, Ministry of Foreign Affairs, 16 Temmuz 2009; (http://www.mfa.gov.az/ssi_eng/foreign_policy/inter_affairs/nsc/NSC.pdf).

-Ülkenin doğal kaynaklarını kullanarak ekonomik istikrarın sağlanması, eğitim ve teknolojik gelişmelere ayak uydurulması yoluyla Azerbaycan halkının layık olduğu en iyi düzeyde yaşam koşullarının temin edilmesi;

-Uluslararası politikada, istikrarlı, demokratik bir dünya düzeninin ortaya çıkmasına katkıda bulunulması ve bu konuda etkili olunması;

Ulusal Güvenlik Konsepti'ne göre Azerbaycan'ın ulusal çıkarlarına karşı tehditler ise genel olarak şu şekilde sıralanmaktadır:

- Azerbaycan'ın bağımsızlığı, toprak bütünlüğü ve anayasal düzeni yıkmaya girişimleri;
- Hukukun üstünlüğü ve kamu güvenliğinin sağlanmasına yönelik irticai faaliyetler;
- Ayrımcılık, etnik, siyasi ve dini köktencilik;
- Terör ve kitle imha silahlarının yayılması;
- Bölgesel çatışmalar ve sınır ötesi suçlar;
- Azerbaycan'ın enerji altyapısına yönelik faaliyetler;
- Ekonomik istikrarsızlık;
- Bölgesel askeri kamplaşma;
- Ekolojik sorunlar

Ulusal Güvenlik Konsepti'nin askeri amaçlı maddeleri "Savunma Gücünün Sağlanması" başlığı altında toplanmıştır. Genel bir ifadeyle, askeri açıdan Silahlı Kuvvetlerin gelişimi için öngörülen sürecin önemine değinilmiş, ülkenin toprak bütünlüğünün zamanında ve gerektiği anda "asimetrik" tehditlere karşı cevap verecek şekilde modernizasyonu öncelikli hedef olarak belirlenmiştir. Aynı zamanda, Azerbaycan Silahlı Kuvvetleri'nin altyapısının, teknik donanımının ve savunma kabiliyetinin NATO standartları ile uyumlaştırılmasının önemine değinilmiştir.

Ulusal Güvenlik Konsepti'nde askeri konulara ağırlıklı yer verilmemesinin nedeni, bu konuların Askeri Doktrin'de tam anlamıyla kapsama gereğinden ileri gelmiştir.

Konseptte yer alan ifadelerde, ülkelerin siyasal gücü ve kararlı bir dış politika uygulama yeteneğinin caydırıcılık gücü yüksek bir orduyla mümkün olabileceği üzerinde önemle durulmuştur. Bu düşüncelere paralel olarak, Azerbaycan Ordusu Ulusal Güvenlik Konsepti ışığında askeri modernizasyonunu gerçekleştirirken, silahların hızla değişen elektronik sistemlerinin yenilenebilmesi ve yerli üretime dönük anlaşmalar sağlanması gibi hususların garanti altına alınması, uluslararası platformlardaki görüşmelerde Azerbaycan Silahlı Kuvvetleri'nin son yıllarda üzerinde durduğu en önemli koşul olmuştur.

3. Askeri Doktrinin Genel Olarak İçeriği

Azerbaycan'ın yürürlükteki Askeri Doktrini, savaş söylemlerinin arttığı bir dönemde, 8 Haziran 2010'da kabul edilmiştir.¹⁸ 2009'dan itibaren doktrinin hazırlanması işine hız verilmiş, NATO yetkilileri doktrini oldukça detaylı ve çok önemli bir belge olarak değerlendirmiştir.¹⁹

Doktrin, Azerbaycan'ın güvenlik mühiti, Azerbaycan'ın askeri güvenliğine yönelik tehditler, Azerbaycan'ın savunma politikası, Azerbaycan'ın askeri güvenliğinin askeri-stratejik temelleri, Silahlı Kuvvetlerin vazifeleri, askeri yapılanmanın gelişim perspektifleri şeklindeki bölümlerle 75 maddeden oluşmaktadır. Doktrinin, savunma amaçlı olduğu, devletin ve silahlı kuvvetlerin yönetiminin merkezileşmesi suretiyle hayata geçirileceği öngörülmektedir.

Askeri doktrinin başlangıç/giriş kısmında, Askeri Doktrinin Azerbaycan Ulusal Güvenlik Konsepti'nin parçası olduğu vurgulanmakta, ülkenin ulusal çıkarlarını gözetmek amacıyla gelişen olayların dış politika açısından analizinin önem kazandığı belirtilmektedir. Doktrinin askeri, siyasi ve enformatik açıdan koordinasyonunun hükümet tarafından gerçekleştirilmesi öngörülmüşken, gereksinim duyulduğunda belirli konuların müzakere sürecine sivil toplum örgütlerinin de dâhil edileceği ifade edilmiştir.

Doktrine göre, Azerbaycan'ın askeri güvenliğinin sağlanması demek, Azerbaycan'a yönelik askeri tehditlerin önlenmesi, tecrit edilmesi ve ortadan kaldırılması demektir. Doktrinde, askeri güvenliğe bakış açısı da ortaya konulmuştur. Bu kapsamda, demokratik hukuk devletinin gelişimi, sosyo-ekonomik istikrarın korunması, uluslararası ilişkilerin karşılıklı çıkar ve iyi komşuluk temelleri üzerinden yürütülmesi ve ortak ve kapsamlı güvenlik sisteminin oluşturulması yoluyla bölgesel tehditlerden arınmanın ve dünya barışının güçlendirmesi için kapsayıcı çalışmaların önemli olduğu gibi hususlara yer verilmiştir. Uluslararası sorunların uluslararası hukuka aykırı yollarla çözümünün desteklenmediği belgede, uluslararası hukukun Azerbaycan'a tanıdığı haklar çerçevesinde askeri güce başvuru olarak, Yukarı Karabağ ve çevresindeki yedi rayonun²⁰ Ermeni işgalinden kurtarılması öngörülmüş; bu husus belgede altı çizilerek defalarca tekrarlanmıştır.

Genel askeri-siyasi durumu belirleyen faktörler ile istikrarsızlığa yol açan gelişmeler konusunda doktrinde yer verilen hususların, günümüz koşullarını dikkate alan, isabetli tespitler olduğu düşünülmektedir.

Yukarıda genel hatlarıyla verilen Azerbaycan Askeri Doktrini'nin içeriğinden hareketle bazı tespitlerde bulunmak Azerbaycan'ın yaklaşımını anlamak açısından yararlı olacaktır.

¹⁸ Azerbaycan'ın Askeri Doktrininin tam metni için bkz.; *Azerbaycan Respublikasının Herbi Doktrinası*, Azerbaycan Respublikasının Milli Meclisi, 08 Haziran 2010; (<http://meclis.gov.az/?/az/law/183#comment>).

¹⁹ "Azerbaycanın Herbi Doktrinası Gelen İlin Evvelinedek Hazır Olacaq-Prezidentin Kömekçisi", *Trend Haber Ajansı*, 25 Eylül 2009; (<http://az.trend.az/news/politics/enforcement/1547284.html>).

²⁰ Rayon, Azerbaycan'da ilçeden büyük, ilden küçük idari birimi ifade eder.

3.1. Azerbaycan'ın Güvenlik Çemberi

Küresel ve bölgesel alanda yaşanan gelişmeler doğrultusunda oluşan/oluşacak koşullarda Azerbaycan'ın güvenliğinin sağlanmasında planlı ve isabetli bir tutum belirlenmesinin önemine dikkat çeken bölümde, terör, irtica, etnik ve dini köktencililiğin uluslararası alanda güvenliği tehdit ettiği belirtilmektedir.

Azerbaycan'ın yerleştiği bölgenin güvenlik çevresine etki eden unsurlar şu şekilde sıralanmıştır:

-Politik, askeri, ekonomik ve sosyal zıtlaşmanın etkisi altında bölgedeki mevcut jeopolitik durumun istikrarsız oluşu;

-Askeri-siyasi karakterde, aynı zamanda ayrılıkçılıkla ilişkili çözülmemiş sorunların mevcutluğu;

-Bölgedeki çatışmaların ekonomik çıkarlara zarar vermesi, bölge devletlerinin sınırından geçen enerji hatları ve ulaşım yollarının güvenliksiz oluşu.

Yukarıda sıralanan unsurların yanı sıra Ermenistan tarafından Azerbaycan topraklarının işgalinin devam etmesi, Azerbaycanlıların Karabağ ve çevresindeki, aynı zamanda Ermenistan'daki yaşadığı bölgelerden kovularak mülteci durumda bulunması güvenlik ortamına etki eden en önemli unsurlar olarak ifade edilmektedir. Aynı zamanda Ermenistan tarafından Azerbaycan topraklarının işgali sonucu Karabağ ve çevresinin "kontrol dışı"nda kalmasının, bölgenin uyuşturucu trafiği, sınır ötesi suçlar ve terör gibi sorunlarla yüz yüze kalmasına yol açtığı belirtilmektedir.

Belgede, üstü kapalı şekilde "bazı güçlerin" Azerbaycan arazisinde ayrılıkçı hareketlere destek verdiği belirtilmiştir. Ermenistan'ın belgede açık bir şekilde "işgalci" olarak nitelendirildiğini dikkate aldığımızda, "bazı güçler"den kastın belirgin olmadığı anlaşılmaktadır. Doktrinin, diğer bölümünde askeri güvenliği tehditler analiz edilmektedir.

Ayrıca, siyasi-askeri durumda istikrarsızlığa yol açan etkenler de Askeri Doktrin'de sıralanmıştır. Bu kapsamda, Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) gibi uluslararası güvenlik mekanizmalarının güçsüzleştirilmesi, silahsızlanmaya ilişkin hükümlerin ihlal edilmesi, aşırı milliyetçi, dinsel, bölücü akımların, terörist hareketlerin, organize suç örgütlerinin ve yasadışı silah ve uyuşturucu kaçakçılığının boyutlarının büyümesi konularına da yer verilmiştir.

3.2. Azerbaycan'ın Askeri Güvenliğine İç ve Dış Tehditler

Askeri güvenliğin sağlanması devlet faaliyetinin en önemli alanlarından biridir. Burada amaç, rasyonel ölçülerdeki güvenlik harcamaları sayesinde ortaya çıkabilecek tehditlere cevap verebilme imkânı sağlamaktır. Askeri güvenlik hem iç, hem de dış tehditlere cevap verebilecek mekanizmanın oluşumunu öngörmektedir. Azerbaycan'ın askeri çıkarları, bağımsızlığının, egemenliğinin ve ülke bütünlüğünün korunmasını, ülkeye yönelik bir askeri işgalin önlenmesini, Ermenistan işgali altındaki toprakların askeri yollarla geri alınmasına hazır olmayı

ve devletin demokratik gelişiminin barış koşullarında gerçekleştirilmesini öngörür.

Doktrinde, dış askeri ve siyasi tehditler olarak özetle şunlar sayılmaktadır:

-Azerbaycan Cumhuriyeti'nin topraklarının bir kısmının Ermenistan tarafından işgalinin sürmesi;

-Azerbaycan'ın iç işlerine olası dış odaklı müdahale;

-Azerbaycan'ın askeri açıdan dışarıya bağımlı olması;

-Azerbaycan'a yönelik toprak talepleri;

-Azerbaycan'ın iç istikrarını bozmaya ve halk arasında gerginlik yaratmaya yönelik tüm faaliyetler, ayrılıkçı ve radikal dini grupların desteklenmesi, dış bağlantılı silah kaçakçılığı ve bu güçler tarafından Azerbaycan'da teröristlerin bulundurulması;

-Komşu ülkelerin, çatışmaların cazibe merkezine dönüşmesi, kargaşa, hükümet darbelerinden beslenen istikrarsızlık;

-Azerbaycan'ın sınırlarının yakınında ve komşu ülkelerde askeri üslerin kurulması, orduların yerleştirilmesi, askeri müdahale hazırlıklarının yapılması;

-Azerbaycan'ın askeri yönetim sisteminin çalışmasını engelleyecek, küresel ve bölgesel istikrarı zedeleyecek nitelikteki stratejik nükleer silahların, füze savunma sistemlerinin söz konusu olduğu girişimlerin ortaya çıkması.

İç tehdit unsurları olarak da zor kullanarak anayasal düzeni devirme girişimleri, yasadışı milliyetçi, radikal dini, bölücü eylemler ve bunlar üzerine kurulu terör faaliyetleri, devlet organlarının ahenkli çalışmasını önlemeye yönelik her türlü girişimler ve yasadışı silahlı birliklerin oluşturulması gibi hususlara yer verilmiştir.

3.3. Azerbaycan'ın Savunma Politikası

Genel olarak baktığımızda, Azerbaycan'ın savunma politikasının oluşumunda küresel ölçekteki sorunların (terör, asimetric tehdit ve nükleer sorunlar) yanı sıra Güney Kafkasya bölgesinde devam eden etnik temelli politik çatışmalar da etkili olmuştur. Ermenistan'ın yapıcı olmayan tutumuna ve işgal politikasını sürdürmesine rağmen, Azerbaycan güç kullanımı hakkını kullanmayarak, Yukarı Karabağ ve çevresindeki işgal altında olan topraklarının geri alınması konusunu barışçıl yollarla siyasi çözüme kavuşturma yönünde çaba harcamıştır. Buna rağmen, Ermenistan'ın strateji ve askeri belgeleri (ulusal güvenlik stratejisi ve askeri doktrin) ülkenin yapıcı tutum sergilemediğini aksine aşırı etnosentrik olduğunu ortaya koymaktadır. Bu belgelerde çevredeki komşu ülkeleri düşman sayan ve "öteki"ne karşı düşmanlık hissine dayanan aşırı bir milliyetçilik egemendir. Ermenistan'ın dış politik ve askeri politikasında değişim yaşanmamasından kaynaklanan ve Azerbaycan'ın ulusal çıkarlarına tehdit unsuru olmayı sürdüren anlayışı, Azerbaycan'ı savunma politikasında yeniden yapılanma/tanımlama ihtiyacına sevk etmiştir. Nitekim Askeri Doktrin'in kabulü,

savunma politikasının yeniden tanımlanmasına ve daha yapıcı politik unsurların kullanılma olanağının ortaya çıkarılmasına imkân sağlamıştır.

Bölgesel ve küresel ölçekteki askeri tehditlerin ortadan kaldırılmasında siyasi, diplomatik ve askeri olmayan çözümlerin, ülkenin savunma politikasında büyük öneme sahip olduğu tezini işleyen doktrin, BM Şartı'na aykırı hareket etmeyen ülkeler ile Azerbaycan'ın ulusal çıkarlarına zarar vermeyen bir siyasetin izlenilmesini öngörmektedir. Azerbaycan'ın savunma politikasının temelini aşağıdaki öğeler oluşturmaktadır:

-Uluslararası hukukun norm ve ilkelerinin gerçekleştirilmesi;

-Tüm devletlerle iyi ilişkiler geliştirilmesi;

-Uluslararası ilişkilerde iyi komşuluk, karşılıklı çıkar ilkeleri ve barışın sağlanmasına yönelik hareket edilmesi;

-Topraklarına askeri müdahale edilmesi veya uluslararası sınırlarının ihlal edilmesi dışında hiçbir devlete karşı askeri müdahale ve savaşın öngörülmemesi;

-Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarının işgalini sürdürdüğü ve siyasi uzlaşma sağlanmadığı bir süreçte uluslararası hukukça tanınmış sınırlarını temin etmek adına askeri müdahale hakkını kendinde saklaması.

-Uluslararası antlaşmalarda yer almadığı sürece kendi topraklarında herhangi bir şekilde askeri üs kullanımının öngörülmemekle birlikte güvenlik ortamında esaslı değişiklik halinde ulusal çıkarları doğrultusunda topraklarında yabancı askeri üs veya konuşlanma hakkını kendine saklaması.

Doktrinde dikkat edilmesi gereken önemli hususlardan birisi de güvenlik ortamının üç temel döneme bölünmesi ("barış dönemi", "tehlike dönemi" ve "savaş dönemi") ve buna uygun olarak askeri stratejik hamlelerin planlanmış olmasıdır. Belgede, NATO/Avrupa-Atlantik mekânıyla ilişkilerin askeri açıdan önemine atıfta bulunarak, bunun dışında ikili stratejik askeri işbirliklerin devamı ve genişlemesi öngörülmüştür. Yukarıda bahsi geçen güvenlik ortamının belli dönemlerinde olağanüstü askeri ve sivil yetkilerle donatılmıştır. Bu, savunma politikasında oluşturulması öngörülen geniş yelpazede stratejik anlayışın benimsenmesine ve daha iyi bir sivil-asker işbirliğine imkân tanıyacaktır. Son olarak, güvenliğin sağlanmasında askeri-stratejik öğeler, doktrinin önemli hususlarını teşkil ettiğinden yakından incelenmesi önem arz etmektedir.

3.4. Azerbaycan'ın Askeri Güvenliğinin Askeri-Stratejik Temelleri

Doktrinin bu bölümünde, Ermenistan'ın tecavüzünün ülkenin toprak bütünlüğüne temel tehdit unsuru olarak kaldığı belirtilirken, bununla ilgili askeri çatışmanın yeniden alevlenmesi ihtimalleri şu şekilde sıralanmıştır:

-Ermenistan tarafından aktif şekilde askeri müdahalenin yinelenmesi olasılığı;

-Ateşkes hattında küçük çaplı çatışmaların büyüyerek savaşın başlanmasına sebep olması;

-Ermenistan'ın barış görüşmelerinde statüko taraftarı olarak yapıcı olmayan ve uzlaşmaz tavrına karşı Azerbaycan'ın askeri yollara başvurusu.

Doktrinde, Azerbaycan'a yönelik askeri faaliyetler aşağıdaki unsurları içermektedir:

-Büyük çaplı savaş;

-Karşı tarafın sahip olduğu tüm taktik ve operasyonel vasıtaların ülkenin bütünlüğüne zarar vermek maksadıyla kullanılması;

-Terör faaliyetlerine öncelik verilmesi ve ülkenin enerji boru hatlarına ve enerji yapısına zarar vermek niyetiyle müdahalelerde bulunulması.

Yukarıda belirtilen hususların gerçekleşmesi halinde Azerbaycan'a karşı enformasyon savaşının başlatılacağı ve dış baskıların artacağı öngörülmüştür. Bu bağlamda, askeri-stratejik başarının sağlanması için Silahlı Kuvvetler ve kanunla faaliyet gösteren diğer silahlı yapıların modernizasyonu ve çevik hareket kabiliyetinin artırılması öncelikli olarak doktrinde yer almıştır.

4. Askeri Doktrin Dış Politik Yansımaları

Azerbaycan Hükümeti yetkililerinin "Azerbaycan ordusunun güçlülüğü", "işgal edilmiş toprakları kurtarabilme kabiliyetinin bulunması", Azerbaycan tarafının "sabrının sonsuz olmadığı" ve sonuçta "Azerbaycan'ın uzayan görüşmelerden rahatsızlık duyduğu ve haklı taleplerini silah zoruyla alabileceği" söylemlerinin arttığı bir ortamda Askeri Doktrin'in kabulü bölgesel ve uluslararası alanda büyük yankı uyandırmıştır. Daha da önemlisi, bölgedeki hareketlilik -ABD'nin Afganistan'a yönelik askeri mühimmat ve stratejik hamlelerinde Azerbaycan'ın hava sahasını kullanması, İran'a yönelik olası askeri müdahale ihtimalinin artması- gibi gelişmeler Azerbaycan'ın askeri doktrinini üzerinden mevcut bölgesel gelişmeleri spekülatif bakış açısıyla yorumlayanların sayısında ve niceliğinde artışa sebebiyet vermiştir.

Doktrin üzerine yapılan değerlendirmelerde iki husus öne çıkmıştır. Bunlar, ilk defa güvenlik koşullarının değişmesi durumunda ülke arazisinde yabancı askeri üs ve silahlı birliklerin konuşlandırılabilmesi maddesi ve Yukarı Karabağ sorununun çözümünde askeri müdahalenin jeopolitik gerçekler doğrultusunda kaçınılmaz olması halinde müdahale edileceği ibaresidir. Azerbaycan topraklarında güvenlik dengelerinin değiştiği ve yeni siyasi koşulların oluştuğu durumlarda ülkenin yabancı üs kullanım veya askeri konuşlandırma yetkisi bulunduğunun ifade edilmesi uzmanlar tarafından farklı değerlendirmeler yapılmasına neden olmuştur. İlk başta, Ermenistan basınında Askeri Doktrin'de yer alan ibarenin, gelecekte Türkiye üslerinin bölgede yerleştirilmesi için yapılan bir değişiklik olduğu ifadelerine yer verilmiştir. Özellikle, Ermenistan Dışişleri Bakanı Eduard Nalbandyan basın açıklaması yaparak Azerbaycan topraklarında "askeri üs" yerleştirilmesinin anayasaya aykırı olduğunu açıklamıştır.²¹

²¹ Euard Nalbandyan, "Voennaya Doktrina Azerbaydjana protivorecit eqo Konstitucii", *Panorama*, 9 Eylül 2010; (<http://www.panorama.am/ru/politics/2010/06/09/nalbandyan/>).

Belirtmek gerekir ki, bağımsızlığını kazanmasının ardından Sovyet askerî varlığını ve üslerini ülkeden çıkararak Azerbaycan, Gebele Radar İstasyonu'nu Rusya Federasyonu'nun kullanımında bırakmıştır. 1996'da Azerbaycan Devlet Başkanı Haydar Aliyev, imzaladığı bir kararname ile üssün Azerbaycan'ın mal olduğunu deklare etmiştir. 2002'de Kremlin'de imzalanan askeri anlaşmaya göre, Azerbaycan'daki Gebele radar üssü 10 yıllığına Rusya'ya kiraya verilmiştir. Gebele Radar Üssü ile ilgili bir dönem ABD-Rusya ortak kullanımıyla ilgili görüşmeler yapılmış, daha sonra konu gündemden kalkmıştır. Bugün, Askeri Doktrin'de yer alan askeri üsle ilgili ibarelerin spekülasyonları artırması bölgenin jeopolitik gerçekleri ile ilişkilidir. Konuya ilişkin aşağıdaki sonuçları sıralayabiliriz:

1. Ermenistan basınında yer alan ifadeler ve eleştirilerin tersine belgede adı geçen "üs kullanımı" konusu Azerbaycan anayasasına aykırı değildir. Eğer ülke, uluslararası antlaşmalarda yer almadığı sürece kendi topraklarında askeri üs konuşturulmasını reddediyor ve bölgenin güvenlik yapısında bir değişim yaşanması halinde ise ortaya çıkan yeni dengeler doğrultusunda "üs kullanımı" hakkının Azerbaycan'a ait olduğunu belirtiyorsa bunun ülke anayasasına ya da uluslararası hukuka muhalif hiç bir tarafı yoktur.²²

2. Basında yer alan spekülasyonların aksine, şu anki konjonktürde ülke arazisinde yabancı ülkelerin askeri üs konuşturulması gündemde değildir. Ayrıca, İran'ın nükleer sorununda Azerbaycan "tarafsız" olduğunu defalarca deklare etmiştir. Öte yandan NATO'yla karşılıklı çıkar ilişkisinde bulunduğu da altını çizmektedir ki, dolayısıyla denge unsuruna dayalı dış politika çizgisini devam ettirmektedir.

3. Gündemde pek fazla yer almasa da, jeopolitik açıdan "askeri üs" ibaresinin Doktrinde yer alması, gelecekte Yukarı Karabağ sorununda siyasi uzlaşa sağlandığı takdirde bölgeye güvenliği sağlama amacıyla yerleştirilecek uluslararası statüye sahip olması öngörülen barış güçleri için de bir sinyal niteliğindedir.²³

Azerbaycan hükümetinin denge unsuru temelli ve bağımsız dış politikası ona "üs kullanım" hakkını gerektiğinde gerçekleştirme hakkı tanımaktadır.²⁴ Bölgesel gelişmeler doğrultusunda ve aynı zamanda jeopolitik değişimler ortaya çıktığında, Azerbaycan bu hakkını kullanacaktır. Doktrinde, öne çıkan diğer bir husus ise Yukarı Karabağ sorununun askeri yollarla çözümü ibaresidir. Son dönemlerde, daha önce belirttiğimiz gibi üst düzey hükümet yetkililerinin gerekli olduğu takdirde savaşarak Karabağ ve çevresinin işgalden kurtarılacağını ifade etmeleri, Ermenistan tarafından politik manevra olarak kabul edilse de, Askeri Doktrin'in kabulü Azerbaycan'ın blöf yapmadığını göstermektedir. Askeri Doktrin, Azerbaycan'ın sorunu uluslararası hukukun ona tanıdığı egemen hakkı

²² Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin kıdemli uzmanı, hukuk bilimleri doktoru Dilbadi Gasimov'la yapılan söyleşi, Bakü, 21 Haziran 2010.

²³ Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin Başkanı Elhan Nuriyev'le yapılan söyleşi, Bakü, 23 Haziran 2010.

²⁴ Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin başuzmanı, felsefe bilimleri doktoru Tahira Allahyarova'yla yapılan söyleşi, Bakü, 21 Haziran 2010.

olan askeri güç kullanımı yoluyla toprak bütünlüğünü sağlama yaklaşımına imkan tanımaktadır.²⁵

Bunun dışında, bazı uzmanlara göre Askeri Doktrin'in temel eksikliği olarak ifade edilse de, askeri açıdan "stratejik müttefikler" in doktrinde belirtilmemesi gayet doğaldır. Bu tür belgelerde ikili ilişkileri bozacak adımlara yer verilmemektedir ve aynı zamanda 2008 Ağustos Savaşı bölgedeki jeopolitik yapının her an değişime açık olduğunu ispat etmiştir. Bu sebeple, belgede ülke ayrımı yapılmamasının belgenin hassasiyetinden kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Sonuç ve Değerlendirme

Yukarıda incelenen Azerbaycan Askeri Doktrini, ülkenin askeri-güvenlik politikasının ana hatlarını çizmekte ve ileriye dönük stratejik çerçeve oluşturması açısından önem arz etmektedir. Doktrin'in, ayakları yere basan bir metin olduğu, gerek dünyanın, gerekse de Azerbaycan'ın bugün içinde bulunduğu iç ve dış koşulların isabetle tespit edilerek metne yansıtılmış olduğu görülmektedir.

Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanmasından bu yana geçen sürede, bölgesel ve uluslararası düzeyde istikrarlı bir dış politika ve güvenlik politikası izlediği görülmektedir. Azerbaycan, dış politikasını bölgesel ve küresel aktörlerle uyumlu nitelikte yürütmekte ve artan ekonomik gücü sayesinde siyasi gücünün odak noktasınının Yukarı Karabağ sorununun çözümü olduğu görülmektedir. Ancak, bölgedeki "statüko" ortamı, Azerbaycan'ın ulusal çıkarlarına zarar vermektedir.

Bugün Azerbaycan'ın, bölgedeki "statüko" ortamını kendi lehine değiştirme olanağı daha fazladır. Bu anlamda en önemli faktör, Azerbaycan için fazlasıyla yeterli olan doğal zenginlikler ve ekonomik istikrarın Bakü'nün kendine olan güveninde oynadığı roldür. Ayrıca bu doğal kaynaklar Azerbaycan'ın jeopolitik önemiyle bütünleştikçe Azerbaycan'a önemli avantajlar sağlamaktadır. Tüm bunlar Azerbaycan'ın ABD ve Rusya arasındaki çıkar çatışması ortamında hareket serbestliğini artırmaktadır. Azerbaycan, küresel aktörlerin çatışan çıkarları arasında dengeli ve bağımsız bir dış politika uygulamaktadır.

İkinci faktör olarak Azerbaycan ekonomisi ve savunma sanayisi Ermenistan'la kıyas edilemeyecek bir üstünlüğe sahiptir. Muhtemel bir Azerbaycan-Ermenistan savaşında Ermeni Silahlı Kuvvetleri kısa bir süre içinde işgal altındaki Azerbaycan topraklarından atılabilir. Bu gerçekliği Ermenistan tarafı da bilmektedir. Fakat burada en önemli sorun, Rusya'nın bu savaşa ne ölçüde müdahil olacağıdır. Azerbaycan'ın izleyeceği politika, Rusya'nın Karabağ konusundaki tutum ve davranışlarında bir değişime yol açmasını sağlamaya yönelik olmalıdır. Bu değişiklik Rusya'nın, en azından savaş sürecinde bazı çatışmaları görmezden gelmesini sağlamalıdır. Başka bir yöntem de Rusya'nın muhtemel bir savaşın patlak vermesine engel olarak, Erivan'ı Karabağ konusunda somut adımlar atmaya zorlamasıdır.

²⁵ Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı Elhan Nuriyev'in Chatham House konuşması için bkz.; Elkhan Nuriyev, "The Geopolitics of Azerbaijan", *REP Roundtable Summary*, 28 Nisan 2010.

Sonuç olarak, Askeri Doktrin'in kabulünün üzerinden henüz çok az bir zaman geçtiğini dikkate alınarak, önümüzdeki dönemde bölgesel ve küresel gelişmeler ışığında konuya ilişkin daha gerçekçi bir bakış açısının oluşturulabileceği öngörülebilir. Şurası gerçektir ki, Askeri Doktrin Ermenistan'a uyarı niteliğindedir ve işlevsel anlamda üstüne düşen rolü tam olarak oynayamayan uluslararası kuruluşlar için de ciddi bir mesaj içermektedir.

KAYNAKÇA

- Aliyev, İlham, "Sabrımızın da Bir Sınırı Var", *Euronews*, 2 Şubat 2010; (<http://tr.euronews.net/2010/02/02/aliyev-sabrimizin-da-bir-siniri-var/>).
- Askerov, Ziyafet, "Güney Kafkasya'da Güvenliğe Olan Tehditler: Mevcut Gerçekler ve Bölgesel Gelişim İmkanları", *SAM-IISS Ortak Konferansı*, 20 Kasım 2009.
- Clausewitz, Carl Von, *Savaş Üzerine*, (İstanbul: Eriş Yayınları, 2003).
- Matveeva, Anna, "Nagorno-Karabakh's Fragile Stalemate", *The Guardian*, 17 Mayıs 2010; (<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/may/17/nagorno-karabakh-fragile-stalemate>).
- Nalbandyan, Eduard, "Voennaya Doktrina Azerbaydjana Protivorecit Ego Konstituçii", *Panorama*, 9 Eylül 2010; (<http://www.panorama.am/ru/politics/2010/06/09/nalbandyan/>).
- Nuriyev, Elkhan, "The Geopolitics of Azerbaijan", *REP Roundtable Summary*, 28 Nisan 2010.
- Seibert, Thomas, "Armenia in Freeze on Peace Pact with Turkey", *The National*, 22 Nisan 2010; (<http://www.thenational.ae/apps/pbcs.dll/article?AID=/20100423/FOREIGN/704229877/1002/business>).
- Tisdall, Simon, "The World's Most Likely Trouble Spots in 2010", *The Guardian*, 4 Ocak 2010; (<http://www.guardian.co.uk/world/2010/jan/04/worlds-most-likely-trouble-spots>).
- Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in 9 Ekim 2009'da Azerbaycan Televizyonuna Verdiği Demec, (http://president.az/articles.php?item_id=20091009073035173&sec_id=14).
- Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin Başkanı Elhan Nuriyev'le Yapılan Söyleşi, Bakü, 23 Haziran 2010.
- Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin Başuzmanı, Dr. Tahira Allahyarova'yla Yapılan Söyleşi, Bakü, 21 Haziran 2010.
- Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin Kıdemli Uzmanı Dr. Dilbadi Gasımov'la Yapılan Söyleşi, Bakü, 21 Haziran 2010.
- "Azerbaijan Increases Military Budget 471% Since 2000", *Ashabrez News*, 4 Haziran 2010; (<http://asbarez.com/81646/azerbaijan-increases-military-budget-471-since-2000/>).
- "Azerbaycan Parlamenti Herbi Doktrinanı Qebul Edib", *Trend Haber Ajansı*, 8 Haziran 2010; (<http://az.trend.az/news/official/parliament/1701620.html>).
- "Azerbaycanın Herbi Doktrinası Gelen İlin Evvelinedek Hazır Olacaq-Prezidentin Kömekçisi", *Trend Haber Ajansı*, 25 Eylül 2009; (<http://az.trend.az/news/politics/enforcement/1547284.html>).

- "Azerbaycan'ın Askeri Doktrini", (<http://meclis.gov.az/?/az/law/183#comment>).
- "Herbi B dcenin 2 Milyard Dollara  atdırılması Zeruretdir", *Ses Enformayon Ajanst*, 15 Ocak 2010; (<http://www.sia.az/view.php?lang=az&menu=8&id=8614>).
- "National Security Concept of the Republic of Azerbaijan" , (http://www.mfa.gov.az/ssi_eng/foreign_policy/inter_affairs/nsc/NSC.pdf) .
- "NATO ile Emekdaşlıq Kontekstinde Silahlı Q vvelerde İslahatlar", *Zerkalo Gazetesi*, 25 Haziran 2010; (<http://old.zerkalo.az/print.php?id=42957>).
- "Voennaya Doktrina Azerbaydjana ne İsklucaet İspolzivanie Voennoy Sili Protiv Armenii", *Tert*, 09 Haziran 2010; (<http://www.tert.am/ru/news/2010/06/09/doktrin/>).